

[B] **SRANANG MIJN VADERLAND.
EEN BIOGRAFIE VAN ANTON DE KOM**

Op 7 november 2009 was het in het Amsterdamse Tropeninstituut gehouden jaarlijkse congres van het Instituut voor de Bevordering van de Surinamistiek (IBS) helemaal gewijd aan Anton de Koms klassieker *Wij slaven van Suriname*, die vijfenzeventig jaar geleden voor het eerst verscheen. Naast allerlei inleidingen over de auteur en diens werk werd er ook de omvangrijke, want meer dan vijfhonderd pagina's dikke door Alice Boots en Rob Woortman geschreven biografie over Anton de Kom gepresenteerd. Op basis van talrijke gesprekken en documentair onderzoek bespreekt en rectificeert deze biografie een aantal mythes die in de loop van de laatste halve eeuw waren ontstaan over Anton de Kom als politieke activist en zijn studie van de Surinaamse geschiedenis. De biografie bestaat uit twee delen, waarbij in het eerste deel, zoals in een biografie gebruikelijk, leven en werk van de betreffende hoofdpersoon aan de orde komen. Het tweede deel bevat, minder gebruikelijk, de receptie en beeldvorming rond de mens en zijn werk zoals dat vooral gedurende de laatste decennia ontstond.

Anton de Kom werd in 1898 in de Surinaamse hoofdstad Paramaribo geboren. Hij volgde de mulo-opleiding en werkte bij enkele firma's, waarna

Twee rappers uit de Bijlmer, Amsterdam, bij het standbeeld voor Anton de Kom aldaar.

hij besloot naar het buitenland te vertrekken. Via een kort verblijf op Haïti en Curaçao kwam hij terecht in Nederland, waar hij eind 1920 arriveerde. Het land viel tegen na alles wat hij daar op school over had moeten leren. Omdat hij geen werk kon vinden, tekende hij een tijdelijk contract voor de militaire dienst. In die tijd begon hij nu en dan al gedichten te schrijven.

Eind jaren twintig begon hij aan wat zijn belangrijkste werk zou worden, een herschrijving van de geschiedenis van de Nederlandse kolonie Suriname, niet zoals gebruikelijk gezien vanuit de visie van de Europese machthebbers, maar gezien vanuit de optiek van de gekoloniseerde zelf. “Geen beter middel om het minderwaardigheidsgevoel bij een ras aan te kweken, dan dit geschiedenisonderwijs waarbij uitsluitend zonen van een ander volk worden genoemd en geprezen”, schreef hij daarin. Daarmee was hij zelfs in Caribisch verband een voorloper op andere kolonies. Hij klaagde het Nederlandse koloniale bewind in zo felle bewoordingen op een stilistisch zo eloquente wijze aan, dat diverse passages algemeen bekende teksten van de Surinamer zijn

geworden, zoals de slotregels die klinken als een gedicht: “Sranang mijn vaderland. / Eenmaal hoop ik u weer te zien. / Op de dag waarop alle ellende uit u weggewist zal zijn.”

Begin jaren dertig blijkt zijn moeder in Suriname ernstig ziek en besluit De Kom met zijn Nederlandse vrouw en zijn vier kinderen naar zijn vaderland terug te keren. Bij aankomst is zijn roem als “zwarte messias” hem al vooruitgesnel en staat een grote menigte hem op te wachten om hem toe te juichen. Direct begint hij vergaderingen te beleggen, maar tegenwerking van de koloniale autoriteiten, met name de gouverneur, doet hem besluiten in zijn geboortehuis aan de Pontewerfstraat een adviesbureau in te stellen. Hij krijgt vooral aanhang onder de Javanen, die als laatste migrantengroep nog relatief kort in de kolonie verblijven en die denken dat ze met behulp van De Kom de mogelijkheid krijgen naar Nederlands-Indië terug te keren. Het komt tot ongeregelde heden waarbij slachtoffers vallen en De Kom wordt gearresteerd. Hij krijgt de keuze uit de kolonie te verdwijnen of in een krankzinnigengesticht te belanden, zoals dat in die tijd ook de vakbondsleider Doedel overkwam, die er tot aan zijn dood opgesloten is geweest.

Terug in Nederland werkt De Kom opnieuw aan *Wij slaven van Suriname* tot het na grondige redactie in 1934 tot een publicatie komt bij uitgeverij Contact. Daarnaast en daarna gaat hij door met zijn linkse activisme, wat tot een zodanige mentale inzinking leidt dat hij maandenlang verpleegd moet worden. Anton de Kom heeft in die jaren meer geschreven, maar dat werk kan niet in de schaduw staan van zijn historische debuut, dat historisch is in dubbele betekenis.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog is hij actief in het verzet. Hij wordt opgepakt en andermaal gedeporteerd. Dit keer naar een concentratiekamp, waar hij net voor het einde van de oorlog overlijdt. Zijn stoffelijke resten worden in 1960 in een massagraf geïdentificeerd, waarna hij op de erebegraafplaats in het Veluwe Loenen een definitieve rustplaats vindt. Zijn weduwe zal veel later tijdens een bezoek aan Suriname overlijden en daar begraven worden.

Met deze gegevens zijn we op ongeveer twee derde van de biografie. De rest wordt ingenomen door de beeldvorming die na de publicatie van

1934 en na het overlijden van De Kom in 1945 heeft plaatsgevonden. Hier bespreken de auteurs verschillende “mythes” die over leven en werk van De Kom zijn ontstaan. Ik stip er enkele van aan zonder daar dieper op in te gaan. Dat doet de biografie op voortreffelijke wijze immers zelf. Was Anton de Kom “slechts” een activist of een communist? Wat was de rol van de Nederlandse schrijver Jef Last inzake *Wij slaven van Suriname*? Was Last de eigenlijke auteur, zoals hij zelf beweerde? Last had bemoeienis met de eerste versie van het manuscript, niet meer met de totstandkoming van de editie zoals die na veel moeite de pers bereikte. De rol van directeur De Neve van uitgeverij Contact wordt hier helder beschreven. Werd er censuur op de uitgave toegepast, zoals linkse kringen met zoveel lawaai beweerden? De auteurs hebben de verschillende versies vergeleken en ontkrachten die kritiek.

Jarenlang leek Anton de Kom een vergeten figuur die in Suriname door de ouderen als niets anders dan een relschopper werd gezien. Pas met de kritische jaren zestig, die de herdruk van *Wij slaven van Suriname* in 1971 tot gevolg hadden, werd hij weer bekend en sinds die tijd is zijn roem steeds groter geworden, waarbij iedereen en alleman in Suriname hem als geestverwant en leider wilden annexeren, van vakbond tot de sergeanten tijdens de militaire dictatuur in de jaren tachtig. Met hun steun werd de universiteit van Suriname tot Anton de Kom Universiteit gedoopt, een militair besluit dat tot vandaag kritiek ondervindt. De Pontewerfstraat in Paramaribo, waar Anton de Kom werd geboren en waar hij opgroeide, werd herdoopt tot Anton de Komstraat. Ook in Nederland zijn pleinen en straten naar hem vernoemd. Hij kreeg een standbeeld waarbij hij, die steeds tot in de puntjes verzorgd gekleed ging, met een naakt bovenlichaam werd afgebeeld, een creatie die felle discussie losmaakte en nog steeds voor- en tegenstanders witheet kan maken.

Maar wie was de mens achter het beeld? Het geboorteland Suriname en zijn inwoners waren het hele leven van De Kom lang zijn ijkpunt. De auteurs besluiten hun studie met de volgende voorzichtige conclusie: “De kracht van Antons visie zit vermoedelijk in de kernbegrippen ervan, die gevoeld worden als noodzakelijk en belangrijk voor Suriname en Surinamers in Nederland. Anton spreekt over gelijke rechten voor allen,

spreekt zich uit tegen het kolonialisme, ziet, rechtlijnig als hij is, geen verschil tussen uitbuiting en slavernij, strijdt voor een organisatie die eenheid tot doel heeft en strijdt voor emancipatie en zelfbewustzijn van zijn volk.”

Het was vooral dochter Judith de Kom die in de loop der jaren veel bijgedragen heeft aan het eerherstel van haar vader. De bekende Surinaamse dichter R. Dobru (Robin Raveles) schreef in 1970 dan ook in het gedicht voor *Judith de Kom* de volgende verzen: “Kom zit met ons mede aan de dis / want wij hebben uw vader gekend // Judith / als je terug bent in Nederland / ga naar het graf van je vader / zeg hem / dat wij zijn boodschap opnieuw hebben gehoord / zeg dat wij die niet waren vergeten.”

WIM RUTGERS

ALICE BOOTS & ROB WOORTMAN, *Anton de Kom. Biografie*,
Contact, Antwerpen/ Amsterdam, 2009, 546 p.
